

RECENZJE

Elementy patrystyczne w Aktach Sympozjów w Efezie i w Tarsie

Turchia: la Chiesa e la sua storia:

III. Atti del II Simposio di Efeso su S. Giovanni Apostolo a cura di L. Padovese, Roma 1992 [J 2].

IV. Atti del III Simposio di Efeso su S. Giovanni Apostolo a cura di L. Padovese, Roma 1993 [J 3].

V. Atti del I Simposio di Tarso su S. Paolo Apostolo a cura di L. Padovese, Roma 1993 [Pw 1].

VI. Atti del IV Simposio di Efeso su S. Giovanni Apostolo a cura di L. Padovese, Roma 1994 [J 4].

VII. Atti del II Simposio di Tarso su S. Paolo Apostolo a cura di L. Padovese, Roma 1994 [Pw 2].

VIII. Atti del V Simposio di Efeso su S. Giovanni Apostolo a cura di L. Padovese, Roma 1995 [J 2].

IX. Atti del III Simposio di Tarso su S. Paolo Apostolo a cura di L. Padovese, Roma 1995 [Pw 3].

X. Atti del IV Simposio di Tarso su S. Paolo Apostolo a cura di L. Padovese, Roma 1996 [Pw 4].

Mam przed sobą osiem tomów sympozjów odbytych w Efezie a poświęconych św. Janowi (obyło się ich pięć) oraz odbytych w Tarsie i poświęconych św. Pawłowi (odbyło się cztery). Wydawcą ich a także inicjatorem tych spotkań jest znany patrolog, franciszkanin, L. Padovese, a wydaje je natomiast Istituto Francescano di Spiritualità - Pontificio Ateneo Antoniano, pod patronatem stowarzyszenia Kulturalnego "Eteria" i Ojców Kapucynów z Parmy.

Sympozja te zgromadziły wielu wybitnych biblistów, patrologów i historyków, którzy w tych miejscowościach tak silnie związanych z obydwojoma Apostołami omawiali problemy związane z życiem i twórczością Apostołów Jana i Pawła oraz ich wpływem na teologię, historię egzegezy, itd. Były to sympozja niestety przeważnie włoskie, a więc ograniczające się do badaczy środowiska włoskiego lub wykładających na rzymskich uczelniach.

Nie miejsce tu podawać zestaw wszystkich, bardzo licznych artykułów biblijnych; ograniczymy się do wyliczenia tu artykułów związanych z wczesnym chrześcijaństwem, z kulturą antyczną oraz z historią późnego antyku.

J 2. M. Adinolfi, *Le similitudini dell' Apocalisse e l' interpretazione di Vittorino di Petovio*, 41-54; B. Studer, *Spiritualità giovannea in Agostino*, 73-86; V. Grossi,

Nota d'insieme sulla presenza della letteratura giovannea nella Chiesa di Roma dei primi secoli, 87-112; F. Cocchini, *La comunità di Efeso, comunità di spirituali nel commentario di Origene alla lettera agli Efesini*, 113-122; M.G. Mara, *Il giovanneo Paraclito, spirito di verità in alcune interpretazioni del cristianesimo antico*, 123-130; P. Siniscalco, *Giovanni nella catechesi della Chiesa antica*, 173-186.

J 3. M.L. Rigato, *La testimonianza di Policrate di Efeso su Giovanni Evangelista: riscontro nel quarto Vangelo*, 99-107; R. Penna, *Le tre lettere di Paolo, Giovanni e di Ignazio agli Efesini*, 143-154; P. Grech, *La lettera di Ignazio agli Efesini*, 155-160; F. Cocchini, *Giovanni nella più antica omiletica cristiana*, 161-172; A. di Berardino, *S. Giovanni ad Efeso negli Atti di Giovanni*, 173-182; B. Studer, *La mariologia di due grandi Padri della Chiesa: Cirillo Alessandrino e Agostino*, 183-200.

Pw 1. F. Decret, *La figure de St. Paul et l'interprétation de sa doctrine dans le Manichéisme*, 105-116; F. Cocchini, *Il Paolo di Origene: esemplarità di una proposta antropologica*, 117-128; M.G. Marra, *Il ruolo di Paolo nella proposta monastica della Vita Antonii*, 129-138.

J 4. A. Destro, M. Pesce, *Conflitti di integrazione: la prima Chiesa et la Comunità Ebraica nella Polis*, 105-138; P. Grech, *La presenza degli Ebrei in Efeso nei primi secoli*, 139-146; E. dal Covolo, *Gesù e Pilato: Giovanni 18,28-19,6 nello studio dei rapporti tra la primitiva comunità cristiana et l'impero di Roma*, 147-156; L.F. Ladria, *Il prologo di Giovanni nel De Trinitate di Ilario di Poitiers*, 157-174; V. Grossi, *L'utilizzo pastorale di Giovanni 19-20 nella liturgia africana secondo gli "Ordines" di Ippona*, 175-190; F. Cocchini, *Teodoreto di Cirro: sulle origini della comunità di Efeso*, 191-198.

Pw 2. M. Adinolfi, *Lo Storpio di Listra e quello di Alessandria in confronto tra Paolo e Vespasiano*, 127-134; F. Cocchini, *L'esegesi paolina di Teodoreto di Cirro*, 145-154; M.G. Mara, *Interpretazione agostiniana di Romani 8,3*, 155-164; B. Studer, *Paolo, maestro di speranza, in Agostino*, 165-172.

J 5. F. Cocchini, *La sorgente di Giacobbe (Gv 4): funzionalità polemica ed ermeneutica da una metafora origeniana sulle Scritture*, 139-146; M.G. Mara, *L'interpretazione battesimale di Gv 5,24-25*, 147-154; V. Grossi, *La valenza ecclesiologica del Tr. 120 in Ioannem di S. Agostino*, 155-168; G. Littieri, *Origene, Agostino e il mistero di Giuda. Due esegesi di Ioh. XIII in conflitto*, 169-214.

Pw 3. R. Penna, *Le notizie di Dione di Prusa su Tarso e il loro interesse per le lettere di S. Paolo*, 119-136; M. Adinolfi, *Zeus nella Diatriba di Musonio Rufo. Un confronto con 1 Tessalonicesi*, 137-144; E. del Covolo, *"Subditi estote" Romani 13,1-7 nello studio dei rapporti tra la Chiesa e l'Impero del I secolo*, 145-152; F. Cocchini, *Origene e Teodoreto sulla lettera ai Romani: due interpretazioni e confronto*, 153-162; M.G. Mara, *Note sul "De laudibus S. Pauli" di Giovanni Crisostomo*, 163-170; L. Perrone, *Motivi paolini nel epistolario di Gerolamo*, 171-201.

Pw 4. M.G. Mara, *Paolo e il suo Epistolario nella comunità antiochena del II secolo*, 139-146; F. Cocchini, *Cosmologia e antropologia nell'interpretazione agostiniana di Rm 8,19-23 (De div. quaestionibus IXXXIII, q. 67)*, 147-158; B. Studer, *Le lettere paoline nella teologia trinitaria di Agostino*, 159-168; W. Turek, *L'influsso di Paolo su Tertulliano nell'evoluzione di concetto di speranza*, 169-186;

E. dal Covolo, "Regno di Dio" Eclissi di una formulas sinottica da Paolo agli Apologisti del II secolo, 187-204; F. Mosetto, La figura di Paolo nei panegirici di San Giovanni Crisostomo, 205-218; G. Ghiberti, La risurrezione di Gesù nell' Evangelium Petri in rapporto ai Vangeli canonici, 219-244; A. Carile, Le campagne di Eraclio in Anatolia, 245-254.

Jak widać z tego zestawienia otrzymaliśmy szereg ciekawych i ważnych przyczynków dotyczących historii egzegezy pism św. Pawła i św. Jana oraz miejsca obydwu Apostołów w kulturze starożytnej Azji Mniejszej, tym bardziej interesujących, że wygłoszonych przez wybitnych specjalistów, jako że organizatorzy zaprosili na te spotkania badaczy o wyrobionej już renomie.

Uderza natomiast niemalże zupełny brak tematyki apokryficznej, to jest wystąpienie na temat apokryficznych dziejów tych dwóch Apostołów, których akcja przecież rozgrywa się w wielkim stopniu na terenach Azji Mniejszej; dotyczy to szczególnie dziejów Jana. Omówienie problematyki apokryficznej pozwoliłoby skonfrontować na miejscu apokryficzne dzieje apostolskie z danymi topograficznymi, do których często się odwołują, np. "Dzieje Jana" Ps. Prochora, rozgrywają się w dużym stopniu właśnie w Efezie. Obok artykułów patrystyczno klasycznych w tomach znajduje się szereg artykułów o treści biblijnej, których tu nie wymieniliśmy.

Należy życzyć, by ta cenna impreza, jaką są te sympozja janowe i pawłowe na miejscach z nimi związanych rozwijały się i gromadziły coraz liczniejszych uczonych biblistów i patrologów a także specjalistów od badań nad apokryfami z coraz liczniejszych krajów i aby akta tych sympozjów były publikowane z równą systematycznością jak to miało miejsce dotąd.

Ks. Marek STAROWIEYSKI